

Maria GOLINOWSKA

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Instytut Nauk Ekonomicznych i Społecznych, Wydział Przyrodniczo-Technologiczny

Pl. Grunwaldzki 24A, 50-363 Wrocław

e-mail: Maria.golinowska@up.wroc.pl

DIRECTION OF ORGANIC FARMS PRODUCTION IN SOUTHERN POLAND

Summary

The aim of the study was to determine the direction of organic farms' production in the provinces located in southern Poland. We selected 3 voivodeships to the study: Dolnośląskie, Małopolskie and Podkarpackie. The research showed that in all voivodeships the main direction of organic production are fodder cultivations including meadows and pastures. One type of organic production is the hallmark of those farms. Organic farms from Małopolskie and Podkarpackie fit well into sustainable development system. In case of Dolnośląskie there is no close relation between animal production and fodder cultivations.

Key words: organic farms; direction of production; Poland

KIERUNKI PRODUKCJI GOSPODARSTW EKOLOGICZNYCH POŁUDNIOWEJ POLSKI

Streszczenie

Celem opracowania było określenie kierunków produkcji gospodarstw ekologicznych w województwach położonych w południowej Polsce. Do badań wybrano trzy województwa: dolnośląskie, małopolskie i podkarpackie. Badania wykazały, że we wszystkich województwach podstawowym kierunkiem produkcji ekologicznej są uprawy pastewne z łąkami i pastwiskami. Cechą charakterystyczną tych gospodarstw jest jeden rodzaj produkcji ekologicznej. W województwach małopolskim i podkarpackim gospodarstwa ekologiczne dobrze wpisują się w system zrównoważonego rozwoju, a w dolnośląskim nie ma ścisłego związku produkcji zwierzęcej z uprawami pastewnymi.

Słowa kluczowe: gospodarstwa ekologiczne; kierunki produkcji; Polska

1. Wstęp

W latach 70. ubiegłego wieku zauważa się ogromną presję rozwoju grup interesu na zmianę sposobów produkcji rolniczych w krajach wysoko rozwiniętych. Zmiana ta w głównej mierze dotyczyła rozpadu zrównoważonego i trwałego rozwoju [5, 6, 7]. Koncepcja zrównoważonego rozwoju wymusza konieczność uwzględnienia w produkcji rolnej takich celów jak, ekonomiczny, ekologiczny i społeczny. Rolnictwo ekologiczne wpisuje się w nurt zasad zrównoważonego rozwoju. Głównym więc wyznacznikiem działalności ekologicznej gospodarstwa jest rezygnacja w procesie produkcji ze środków pochodzenia przemysłowego, takich jak nawozy mineralne i pestycydy.

W 2010 r. na świecie powierzchnia upraw ekologicznych wynosiła 37 041 004 ha, średnia powierzchnia gospodarstwa ekologicznego wynosiła 235 ha, sprzedaż produktów ekologicznych świata wynosiła 44 522 mln Euro [11].

Udział Europy w powierzchni upraw ekologicznych wynosił 24,2%. W Unii Europejskiej powierzchnia upraw ekologicznych wynosiła w 2010 r. 9 016 093 ha, z czego największy udział powierzchni upraw ekologicznych przypada na Hiszpanię, Włochy, Niemcy, Austrię i Polskę (tab. 1). Producentów ekologicznych w Europie było w 2010 r. 219 290, w tym 9,38% to producenci z Polski. Najwięcej producentów w liczbie 41 897 było we Włoszech. Średnia powierzchnia gospodarstwa ekologicznego w Unii Europejskiej wynosiła 41,1 ha, a zróżnicowanie powierzchni wahało się od 2,18 do 480,64 ha.

Sprzedaż produktów ekologicznych w UE wynosiła 18 106 mln Euro, z czego 98,57% to produkty ekologiczne UE 15. Najwięcej, bo aż 33,25% sprzedają Niemcy, Fran-

cja, Wielka Brytania i Włochy. W tab. 2 podano informacje o sprzedaży produktów ekologicznych na 1 gospodarstwo i na 1 ha powierzchni upraw ekologicznych w Euro. Najwyższą sprzedaż wynoszącą 677 083 Euro na gospodarstwo miał Luksemburg, a najniższą Grecja, Cypr i Polska. Sprzedaż na 1 ha wahała się od 23,00 Euro do 17 423 Euro. Wysoką sprzedaż produktów ekologicznych na 1 ha posiadały Niemcy, Holandia, Irlandia, Belgia i Niemcy.

W Polsce rolnictwo ekologiczne bardzo intensywnie się rozwija od początku XXI wieku. Powierzchnia upraw ekologicznych wzrosła 742 razy w porównaniu do roku 1999, a liczba producentów wzrosła 127 razy w latach 1999-2010 (tab. 3). Producenci ekologiczni w Polsce stanowią 3,37% gospodarstw rolnych w kraju [1, 2]. Rozmieszczenie gospodarstw ekologicznych w kraju jest bardzo zróżnicowane. Najwięcej gospodarstw ekologicznych w 2010 roku było w województwach: zachodnio-pomorskim, warmińsko-mazurskim, małopolskim, podkarpackim, podlaskim, lubelskim, a najmniej w opolskim, śląskim, kujawsko-pomorskim, pomorskim. Powierzchnia upraw ekologicznych największa było w województwach zachodnio-pomorskim, warmińsko-mazurskim, mazowieckim, podlaskim i dolnośląskim, a najniższa w opolskim, śląskim, łódzkim, świętokrzyskim.

Celem opracowania była analiza kierunków produkcji ekologicznej w gospodarstwach ekologicznych położonych w południowej części Polski w województwach dolnośląskim, małopolskim i podkarpackim. Województwa te charakteryzują się tym, iż zarówno pod względem powierzchni upraw ekologicznych, jak i liczby producentów ekologicznych zajmują czołowe miejsca, a oprócz posiadają bogate walory krajoobrazowe.

Tab. 1. Powierzchnia, liczba gospodarstw ekologicznych oraz sprzedaż produktów ekologicznych w 2010 roku
 Table 1. Organic agricultural land, share of total agricultural land and number of producers and domestic sales (2010)

Lp. No	Kraj Country	Powierzchnia Area	Liczba producentów Producers	Sprzedaż Sales	Średnia powierzchnia gospodarstwa Average agricultural area
		%	%	%	ha
1.	Austria	6,03	10,09	5,45	24,56
2.	Belgia	0,54	0,51	2,33	44,23
3.	Dania	1,81	1,22	4,37	60,85
4.	Finlandia	1,88	1,83	0,44	42,06
5.	Francja	9,38	9,40	18,70	41,03
6.	Grecja	3,44	9,70	0,32	14,56
7.	Hiszpania	16,16	12,71	5,00	52,25
8.	Holandia	0,51	0,67	3,63	31,62
9.	Irlandia	0,53	0,62	0,57	35,04
10.	Luxemburg	0,04	0,04	0,36	38,75
11.	Niemcy	10,99	10,01	33,25	45,15
12.	Portugalia	2,23	1,11	0,12	82,6
13.	Szwecja	4,87	2,37	4,44	84,23
14.	W. Brytania	7,76	2,26	11,05	141,37
15.	Włochy	12,35	19,06	8,56	26,64
16.	Razem kraje 15 / Total country 15	78,51	81,61	98,57	39,60
17.	Cypr	0,04	0,33	0,01	4,88
18.	Czechy	4,97	1,60	0,38	127,44
19.	Estonia	1,25	0,62	0,06	83,31
20.	Litwa	1,59	1,21	0,00	54,16
21.	Łotwa	1,84	1,64	0,00	46,29
22.	Malta	0,00	0,01	0,00	2,18
23.	Polska	5,79	9,38	0,33	25,37
24.	Słowenia	0,34	1,01	0,21	13,84
25.	Słowacja	1,94	0,17	0,02	480,64
26.	Węgry	1,42	0,74	0,14	78,91
27.	Razem- Total	19,18	16,71	1,14	-
28.	Bułgaria	0,28	0,32	0,04	36,17
29.	Rumunia	2,03	1,36	0,25	61,19
30.	Razem - Total	2,31	1,68	0,29	-
31.	Razem UE - Total UE	100,00	100,00	100,00	-

Źródło: obliczenia własne na podstawie [11]

Tab. 2. Sprzedaż produktów ekologicznych w krajach UE w 2010 r.
 Table 2. Domestic sales in UE in 2010

Lp.	Wyszczególnienie Specification	Sprzedaż / Sales		Lp.	Wyszczególnienie Specification	Sprzedaż / Sales	
		Euro/1 gospodarstwo Euro/farm	Euro/1 ha Euro/1 AL			Euro/1 gospodarstwo Euro/farm	Euro/1 ha Euro/1 AL
1.	Austria	44 550,00	1 814,00	15.	Włochy	37 075,00	1 392,00
2.	Belgia	379 964,00	8 590,00	16.	Cypr	2 732,00	559,00
3.	Dania	295 480,00	4 855,00	17.	Czechy	19 335,00	152,00
4.	Finlandia	19 891,00	473,00	18.	Estonia	8 112,00	97,00
5.	Francja	164 288,00	4 004,00	19.	Litwa	-	-
6.	Grecja	2 726,00	187,00	20.	Łotwa	-	-
7.	Hiszpania	32 464,00	622,00	21.	Malta	-	-
8.	Holandia	449 384,00	14 210,00	22.	Polska	2 867,00	113,00
9.	Irlandia	75 402,00	13 727,00	23.	Słowenia	17 132,00	1 238,00
10.	Luxemburg	677 083,00	17 423,00	24.	Słowacja	11 019,00	23,00
11.	Niemcy	274 360,00	6 077,00	25.	Węgry	15 400,00	196,00
12.	Portugalia	9 039,00	109,00	26.	Bułgaria	9 873,00	272,00
13.	Szwecja	154 378	18,33	27.	Rumunia	15 070,00	246,00
14.	W. Brytania	404 122,00	2 858,00				

Źródło: obliczenia własne na podstawie [11]

Tab. 3. Powierzchnia upraw ekologicznych i liczba gospodarstw ekologicznych w Polsce
 Table 3. Area of agraria production and number farms in Poland

Rok Year	Powierzchnia - Area			Liczba gospodarstw – Number farms		
	ha	Dynamika Dynamics	Średnia powierzchnia gospodarstw ekologicznych Average area of agricultural farms	Z certyfikatem Certified	Konwersja Not certified	Razem Total number
1999	6 990,40	100,00	12,60	273,00	282,00	550,00
2000	11 660,90	167,00	8,20	511,00	908,00	1 419,00
2001	14 967,40	214,00	8,40	669,00	1 118,00	1 787,00
2002	24 412,50	349,00	12,30	882,00	1 095,00	1 977,00
2003	61 236,10	976,00	26,80	1 287,00	999,00	2 286,00
2004	83 730,00	1 198,00	22,30	1 683,00	2 077,00	3 760,00
2005	166 299,70	2 379,00	23,20	2 050,00	5 133,00	7 182,00
2006	228 009,10	3 262,00	24,80	3 504,00	5 683,00	9 187,00
2007	287 528,40	4 113,00	24,20	6 618,00	5 252,00	11 870,00
2008	314 021,30	4 495,00	21,10	8 685,00	6 211,00	14 896,00
2009	416 261,40	5 955,00	24,10	10 153,00	6 938,00	17 091,00
2010	519 068,10	7 425,00	253,40	12 901	7 681,00	20 582,00

Zródło: obliczenia własne na podstawie [9]

2. Metodologia badań

W opracowaniu wykorzystano dane ze statystyk międzynarodowych [11] oraz dane z IJHARS dla gospodarstw ekologicznych, a były to „wykazy producentów rolnych w rolnictwie ekologicznym” dla wszystkich województw. Wykaz ten zawierał następujące dane: adresy gospodarstw, status gospodarstwa, rodzaj działalności z uwzględnieniem rodzaju uprawy, rodzaju zwierząt i rodzaju produktu. Dla produkcji roślinnej wyodrębnionych zostało 80 rodzajów produkcji, w zwierzęcej 24 rodzaje oraz 20 kategorii produktów zwierzęcych. Dane te pochodziły z innych źródeł [3].

Struktura organizacji gospodarstwa, według Kopcica [4], określa proporcje w organizacji gospodarstwa i składa się z nastawienia gospodarczego, kierunków produkcji oraz intensywności organizacji. W opracowaniu wyróżniono trzy grupy gospodarstw: gospodarstwa tylko z produkcją roślinną, gospodarstwa mieszane roślinno-zwierzęce i gospodarstwo tylko z produkcją zwierzęcą. Do badań szczegółowych wybrano trzy województwa, których wspólną cechą było położenie w południowej części Polski oraz posiadanie wysokich walorów krajobrazowych (góry), i są to województwa: dolnośląskie, małopolskie i podkarpackie.

Metodą opracowania materiału badawczego była analiza pozioma, porównawcza i pionowa. Wyniki badań zaprezentowane zostały w formie tabelarycznej.

3. Wyniki badań

Województwa wybrane do badań charakteryzują się tym, iż posiadają wyższy niż średni dla Polski wskaźnik rolniczej przestrzeni produkcyjnej (PRPP), a najlepszy wskaźnik WRPP ma woj. dolnośląskie, natomiast najniższy woj. małopolskie. Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego najwyższa była na Dolnym Śląsku i wynosiła 10,2 ha, a najniższa w województwie małopolskim. Siła ekonomiczna gospodarstwa indywidualnego wyrażona w ESU waha się od 0,4 do 4,0. Udział pracujących najniższy był na Dolnym Śląsku, a najwyższy w woj. podkarpackim, i był to wskaźnik o 80% wyższy niż średnia dla Polski. W województwach małopolskim i podkarpackim udział gleb kwaśnych jest wyższy niż średnią dla Polski (tab. 4).

Inne cechy różniące te województwa przedstawiono w tab. 5. W woj. dolnośląskim struktura wielkościowa go-

spodarstw charakteryzowała się tym, iż 2,6% to gospodarstwa o powierzchni powyżej 50 ha UR. Udział upraw przemysłowych w tym województwie jest dwukrotnie wyższy niż średnia w kraju, a uzyskane plony zbóż osiągane na Dolnym Śląsku są wyższe od średniej krajowej. W gospodarstwach województwa małopolskiego i podkarpackiego analizowane cechy są podobne z wyjątkiem udziału przemysłowych w strukturze zasiewów.

Strukturę użytkowania użytków rolnych przedstawiono w tab. 6. Analizowane województwa stanowią 15% powierzchni kraju. Udział gruntów ornych (GO) w użytkowaniu waha się od 55% do 77,6%, najniższy udział GO ma woj. małopolskie.

Udział trwałych użytków zielonych (TUZ) najwyższy był w małopolskim, a najniższy w województwie dolnośląskim. Udział gruntów ugorowanych wahał się od 2,8% na Dolnym Śląsku do 7,6% w woj. podkarpackim.

W tab. 7 analizie poddano strukturę agrarną w stosunku do ogólnej liczby gospodarstw. Porównując tab. 4 i tab. 7, a szczególnie cechę „średnia powierzchnia gospodarstwa”, zauważa się niezgodność. Niezgodność ta wynika z zależności, jaką liczbę gospodarstw uwzględniono do wyliczenia średniej powierzchni (czy brano do wyliczeń gospodarstw do 1 ha, których w strukturze wielkościowej dla Polski jest średnio 31,4%), podczas gdy w analizowanych województwach wskaźnik ten waha się od 40,9% do 44,5%.

W tab. 8 zestawiono rodzaj działalności rolniczej prowadzonej w gospodarstwach badanych województw. W Polsce głównym kierunkiem produkcji jest produkcja roślinna (średnio 37,1% gospodarstw), a w badanych województwach zanotowano większe zróżnicowanie, wahające się od 32,9% do 48,3% gospodarstw. Mieszany kierunek roślinno-zwierzęcy występuje w 44,8% gospodarstwach. Gospodarstw, które nie prowadziły żadnej działalności rolniczej w 2010 roku było 17,1%, a w analizowanych województwach odsetek tych gospodarstw wahał się od 14,6% do 21,8%.

Efekty produkcyjne w postaci uzyskiwanych plonów w 2010 roku przedstawione zostały w tab. 9, a strukturę zasiewów i obsadę zwierząt w 2010 r. w tab. 10. Zróżnicowanie w plonach było duże, a najlepsze efekty osiągnięto w województwie dolnośląskim.

Tab. 4. Zróżnicowanie uwarunkowań rolnictwa w południowej Polsce
 Table 4. Diversity of conditioning of farming in Southern Poland

Wyszczególnienie Specification	Wskaźnik rewaloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (WRPP) Index of the agricultural production area	Średnia powierzchnia gospodarstw indywidualnych Average land area	Udział gospodarstw > 16 ESU Participation farms > 16 ESU	Udział pracujących w rolnictwie indywidualnym w ogólnej liczbie pracującej w Polsce w 2009	Nawożenie mineralne Mineral fertilizers		Udział gleb bardzo kwaśnych i kwaśnych Participation acid soil	Zużycie CaO Use CaO
					2008-2009	2010		
	pkt	ha	%	%	kg NPK/ha UR		%	kg/ha UR
Dolnośląskie	74,9	10,2	4,0	6,8	174,5	149,6	48,7	70,4
Małopolskie	69,3	3,3	0,4	15,7	69,0	62,6	61,7	11,7
Podkarpackie	70,4	3,6	0,4	21,5	64,7	68,4	66,3	15,0
Polskie	66,6	7,8	4,1	12,5	129,4	121,7	51,0	38,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie [8]

Tab. 5. Zróżnicowanie rolnictwa w południowej Polsce
 Table 5. Diversity of farming in Southern Poland

Wyszczególnienie Specification	Udział gospodarstw >50 ha UR Percentage of farms >50 ha AL	Udział sadów w strukturze użytkowania gruntów Percentage of orchards in agricultural land	Udział ziemniaków w strukturze zasiewów Percentage of potatoes in crops structure	Udział przemysłowych w strukturze zasiewów Percentage of commercial crops in structure of crops	Plony zbóż Yields of cereals	Odsada zwierząt Livestock density
	%	%	%	%	t/ha	DJP/ 100 ha UR
Dolnośląskie	2,6	0,9	3,3	20,3	4,7	17,9
Małopolskie	0,1	1,7	9,7	1,9	3,1	37,9
Podkarpackie	0,2	1,6	9,7	6,6	3,2	24,9
Polska	1,1	2,0	3,7	10,0	3,6	45,5

Źródło: obliczenie własne na podstawie [8]

Tab. 6. Struktura użytków rolnych (2010 r.)
 Table 6. Agricultural land structure (2010)

Wyszczególnienie Specification	Jednostka miary Unit	Dolnośląskie	Małopolskie	Podkarpackie	Polska
Powierzchnia UR Agricultural land	tys. ha	967,0	663,5	693,1	1550,3
	%	6,2	4,3	4,5	100,0
Grunty orne Grand land	%	77,6	55,6	59,6	77,0
Trwałe użytki zielone Permanent Meadow and pastures	%	18,7	37,7	30,8	18,6
Sady / Orchards	%	0,9	2,3	2,0	2,0
Grunty ugorowane Fallow land	%	2,8	4,4	7,6	2,4

Źródło: obliczenie własne na podstawie [8]

Tab. 7. Charakterystyka gospodarstw rolnych (2010 r.)
 Table 7. Characteristic agricultural farms in 2010

Wyszczególnienie / Specification	Jednostka miary Unit	Dolnośląskie	Małopolskie	Podkarpackie	Polska
Ogólna liczba gospodarstw / Total number of farms	tys.	107,00	283,50	261,10	2 278,00
Liczba gospodarstw > 1 ha / Number of farms > 1 ha	tys.	63,00	164,10	145,00	1 563,00
Udział / Percentage	%	4,00	10,40	9,30	100,00
Struktura powierzchni gospodarstw Structure of area of farms					
0 – 1 ha	%	40,90	42,90	44,50	31,40
2 – 5 ha	%	17,60	26,10	25,20	22,80
10 – 20 ha	%	8,50	1,50	1,00	9,90
> 50 ha	%	2,00	0,10	0,20	1,10
Średnia powierzchnia gospodarstwa Average land area in farms	ha UR	9,04	3,05	2,65	6,81

Źródło: obliczenie własne na podstawie [8]

Tab. 8. Gospodarstwa rolne według rodzaju prowadzonej produkcji
Table 8. Agricultural farms by kind of activity

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Dolnośląskie		Małopolskie		Podkarpackie		Polska	
	tys.	%	tys.	%	tys.	%	tys.	%
Liczba gospodarstw / <i>Number of farms</i>	107,3	100,0	283,5	100,0	261,4	100,0	2 277,6	100,0
Prowadzące działalność rolną <i>Conducting agricultural activity</i>	84,0	78,5	221,4	78,2	233,3	89,4	1 891,1	82,9
w tym: Wyłącznie roślinną <i>Exclusively crop production</i>	51,7	48,3	93,1	32,9	101,7	40,0	845,8	37,1
Wyłącznie zwierzęcą <i>Exclusively animal production</i>	1,3	1,2	2,4	0,9	2,7	1,0	22,2	1,0
Roślinną i zwierzęcą <i>Crop production and animal production</i>	31,0	29,0	130,2	44,4	118,9	48,4	1 023,0	44,8
Nie prowadzące działalności rolniczej <i>Not conducting agricultural activity</i>	23,3	21,5	29,6	21,8	38,1	14,6	386,5	17,1

Źródło: obliczenie własne na podstawie [8]

Tab. 9. Plony głównych ziemiopłodów
Table 9. Yields of main crops

Wyszczególnienie	Dolnośląskie	Małopolskie	Podkarpackie	Polska
	t/ha	t/ha	t/ha	t/ha
Pszenvica / <i>Wheat</i>	5,13	3,20	37,70	4,39
Żyto / <i>Rye</i>	3,18	2,60	2,50	2,68
Jęczmień / <i>Barley</i>	3,91	3,06	3,18	3,49
Gryka / <i>Buckwheat</i>	1,21	-	-	1,10
Siano (łąka) / <i>Hay</i>	4,16	4,29	3,50	4,90
Rzepak / <i>Rape</i>	2,07	20,70	2,18	2,30
Buraki cukrowe / <i>Sugar beet</i>	53,90	2,83	3,81	48,30
Ziemniaki / <i>Potatoes</i>	20,70	14,60	18,80	21,10

Źródło: obliczenie własne na podstawie [8]

Tab. 10. Struktura zasiewów i obsada zwierząt w 2010 r.
Table 10. Structure of crops and livestock density in 2010

Wyszczególnienie / <i>Specification</i>	Jednostka miary / <i>Unit</i>	Dolnośląskie	Małopolskie	Podkarpackie	Polska
Struktura zasiewów / <i>Structure of crops</i>					
Zboża / <i>Cereals</i>	%	71,6	56,0	58,7	73,8
Ziemniaki / <i>Potatoes</i>	%	3,5	10,7	11,5	3,7
Przemysłowe / <i>Commercial crops</i>	%	20,3	2,3	7,0	10,0
Pastwne / <i>Feed crops</i>	%	2,8	31,0	22,8	9,6
Pozostałe / <i>Other</i>	%	1,8			2,9
Obsada zwierząt / <i>Livestock density</i>					
Bydło / <i>Cattle</i>	SF/100 ha UR	11,4	30,4	16,8	37,0
Trzoda chlewna / <i>Pigs</i>	SF/100 ha UR	31,5	54,2	43,3	98,3
Owce / <i>Sheeps</i>	SF/100 ha UR	1,4	-	-	1,7
Konie / <i>Horses</i>	SF/100 ha UR	1,2	-	-	1,7
Drób / <i>Poultry</i>	SF/100 ha UR	733,0	-	-	1 124,0

Źródło: literatura [8]

Gospodarstwa rolne badanych województw uprawiały zboża, ziemniaki, rośliny przemysłowe i pastwne oraz inne uprawy. Zróżnicowanie w ramach działów produkcji i kierunków produkcji było duże. W województwie dolnośląskim głównymi kierunkami produkcji roślinnej są zboża i rośliny przemysłowe, w małopolskim rośliny pastwne, zboża i ziemniaki (kierunek ten jest charakterystyczny, dla terenów Polski południowo-wschodniej).

Na tle charakterystyki rolnictwa w badanych województwach należy się zastanowić jak wpisują się gospodarstwa ekologiczne. W tab. 11 przedstawiono ranking badanych gospodarstw na tle gospodarstw w Polsce pod względem liczby gospodarstw jak i powierzchni upraw ekologicznych. Pod względem liczby gospodarstw to województwa południowo-wschodnie zajmują w rankingu dwa pierwsze miejsca, natomiast pod względem zajmowanej powierzchni dol-

nośląskie zajmuje 5 miejsce, podkarpackie 7., a małopolskie 11 miejsce.

Struktura obszarowa gospodarstw ekologicznych w badanych województwach na tle Polski została przedstawiona w tab. 12. Struktury ta wykazuje duże zmiany w latach 2009-2010. W każdym województwie jest najwięcej gospodarstw do 5,0 ha: w województwie małopolskim takich gospodarstw w 2010 roku było 66,5%, a w roku następnym udział tych gospodarstw zmalał o 16,5% w porównaniu do 2009 roku. W 2010 roku w każdej grupie obszarowej nastąpiło zwiększenie udziału procentowego.

Kierunki produkcji w gospodarstwach ekologicznych zostały określone zgodnie z metodyką Kopcia [4] w tab. 13.

Podstawą określenia tych kierunków był procentowy udział danego kierunku w ogólnej działalności gospodarstw. Wyodrębniono trzy rodzaje działalności rolniczej:

tylko produkcja roślinna, produkcja mieszana, produkcja zwierzęca (występowała w minimalnej liczebności).

Jakie rodzaje upraw w ramach poszczególnych kierunków produkcji w dziale produkcji roślinnej uprawiają gospodarstwa ekologiczne? Aby odpowiedzieć na to pytanie należałoby przeanalizować tab. 14. W kategorii zbóż najczęściej, bo aż od 32,9% do 46,5% gospodarstw uprawia pszenicę, a na Dolnym Śląsku uprawiana jest gryka. Z okopowych rolnicy uprawiają ziemniaki: najczęściej, bo aż 54,4% gospodarstw uprawia ziemniaki w woj. małopolskim, w podkarpackim 7,9%, a na Dolnym Śląsku 160 gospodarstw uprawiało ziemniaki w systemie ekologicznym.

Cechą charakterystyczną analizowanych gospodarstw ekologicznych jest produkcja ekologiczna pastwisk i łąk. Na Dolnym Śląsku w 2010 r. gospodarstw takich było 72,2%, a w województwie małopolskim i podkarpackim ponad połowa gospodarstw ekologicznych.

W produkcji zwierzęcej głównym kierunkiem ekologicznym była hodowla bydła. W województwie małopolskim krowy utrzymywało 46,7% gospodarstw, w podkarpackim 26,4%, a na Dolnym Śląsku zaledwie 6% gospodarstw. Produktami pochodzenia zwierzęcego, oferowanymi na rynek, były mleko oraz jaja (tab. 15).

Tab. 11. Ranking badanych województw wg liczby gospodarstw i powierzchni upraw ekologicznych

Table 11. Ranking of provinces according to the number of farms and organic crop area

Wyszczególnienie Specification	Liczba gospodarstw Number of farms							Powierzchnia upraw ekologicznych Organic crop area						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Dolnośląskie	8	9	9	9	9	9	9	4	5	6	6	6	3	5
Małopolskie	1	1	1	1	1	1	1	5	7	8	12	7	11	11
Podkarpackie	4	2	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	5	7

Źródło: badania własne

Tab. 12. Struktura obszarowa gospodarstw ekologicznych w latach 2009-2010

Table 12. Size structure of organic farms in the years 2009-2010

Województwo Voivodeship	Rok Year	Grupy obszarowe gospodarstw					
		do 5,00 ha	5,01-9,99 ha	10,01-19,99 ha	20,00-49,99 ha	50,00-9,99 ha	pow. 100,00 ha
dolnośląskie	2009	25,4	16,7	19,5	23,3	12,0	3,1
	2010	14,9	17,7	22,1	25,3	15,5	4,5
małopolskie	2009	66,5	21,1	6,9	3,1	1,8	0,5
	2010	50,8	30,9	10,0	4,8	2,5	1,0
podkarpackie	2009	29,1	29,6	18,6	12,3	5,3	5,1
	2010	30,2	30,6	17,2	11,6	5,6	4,8
Polska	2009	33,6	22,2	19,3	14,1	7,2	3,7
	2010	23,7	24,3	22,0	16,5	6,2	4,5

Źródło: badania własne na podstawie [9]

Tab. 13. Kierunki produkcji w gospodarstwach ekologicznych

Table 13. Direction of production development in organic farms

Województwo Voivodeship	Gospodarstwa ekologiczne / Organic farms											
	z certyfikatem certified				w okresie konwersji in conversion period				Razem total			
	Kierunek produkcji											
	Roślinny Plant	Rolniczo- zwierzęcy Plant-animal	Zwierzęcy Animal	Ogółem Total	Roślinny Plant	Rolniczo- zwierzęcy Plant-animal	Zwierzęcy Animal	Ogółem Total	Roślinny Plant	Rolniczo- zwierzęcy Plant-animal	Zwierzęcy Animal	Ogółem Total
	%			szt. unit	%			szt. unit	%			szt. unit
dolnośląskie	69,8	30,2	-	546	83,2	15,9	0,8	479	76,1	23,5	0,4	1025
małopolskie	56,2	4,0	3,8	1 399	84,0	12,0	4,0	796	72,0	24,5	3,8	2195
podkarpackie	64,0	36,	-	1 620	86,9	13,1	-	71,0	73,6	264	-	2 091

Źródło: badania własne

Tab. 14. Rodzaje upraw w gospodarstwach ekologicznych
Table 14. Types of crops in organic farms

Rodzaje uprawy Types of crops	Województwo / Voivodeship					
	małopolskie		dolnośląskie		podkarpackie	
	liczba gospodarstw number of farms	%	liczba gospodarstw number of farms	%	liczba gospodarstw number of farms	%
Pszenvica / Wheat	955,0	43,5	480,0	46,8	688,0	32,9
Owies / Oats	508,0	23,1	160,0	15,6	363,0	18,0
Jęczmień / Barley	282,0	12,8	140,0	13,7	152,0	7,5
Inne zboża / Other cereals	407,0	18,5	200,0	19,5	161,0	7,9
Ziemniaki / Potatoes	1 193,0	54,4	160,0	15,6	785,0	?
Buraki ćwikłowe / Red beets	36,0	1,6	-	-	16,0	0,8
Ogórki / Cucumbers	29,0	1,3	-	-	16,0	0,8
Czosnek / Garlic	49,0	2,2	-	-	-	0,0
Truskawki / Strawberries	83,0	3,8	10,0	1,0	109,0	5,4
Wieloletnie na pasze Perennials for animals feed	241,0	11,0	36,0	35,0	-	-
Trawy na gruntach ornych Grass and arable land	452,0	20,6	52,0	49,0	354,0	17,5
Pozostałe pastewne Remaining fodder plants	226,0	10,3	0,0	0,0	48,0	2,4
Pastwiska i łąki Pastures and meadows	1 122,0	51,1	740,0	72,2	1 022,0	50,6
Jabłonie / Apple trees	482,0	22,0	30,0	2,9	368,0	18,2
Śliwki / Plum trees	158,0	7,2	-	-	-	-
Porzeczka / Currents	229,0	10,4	22,0	2,1	288,0	14,2
Aronia / Aronia	86,0	3,9	16,0	1,6	86,0	4,3
Orzech włoski / Walnut	37,0	1,7	10,0	1,0	222,0	11,8
Razem / Total	2 195,0	-	1 025,0	-	2 099,0	-

Źródło: badania własne

Tab. 15. Rodzaje ekologicznej produkcji zwierzęcej
Table 15. Types of organic animal production

Rodzaje produkcji zwierzęcej Types of animal production	Województwo / Voivodeship					
	małopolskie		dolnośląskie		podkarpackie	
	liczba gospodarstw number of farms	%	liczba gospodarstw number of farms	%	liczba gospodarstw number of farms	%
Cielęta rzeźne / Calves for slaughter	411,0	18,7	24,0	2,3	250,0	11,9
Cielęta pozostałe / Remaining calves	300,0	13,7	10,0	1,0	160,0	7,7
Bydło 1-2 lat / Cattle 1-2 years old	257,0	11,7	26,0	2,5	150,0	7,1
Pozostałe bydło / Remaining cattle	158,0	7,2	40,0	4,0	120,0	5,7
Krowy / Cows	1 026,0	46,7	60,0	6,0	552,0	26,4
Tuczniaki / Butcher hags	210,0	9,6	36,0	3,5	150,0	7,1
Owce / Sheep	137,0	6,2	18,0	1,8	10,0	0,5
Kozy / Goats	83,0	3,8	12,0	1,2	5,0	0,3
Kury / Hens	773,0	35,2	260,0	25,4	508,0	24,2
Koniowate / Equines	250,0	11,4	60,0	5,9	120,0	5,7
Mleko / Milk	748,0	34,1	48,0	4,7	372,0	17,7
Jaja / Eggs	212,0	9,7	60,0	6,0	136,0	6,5
Razem / Total	2 195,0	-	1 025,0	-	32 091	-

Źródło: badania własne

Gospodarstwa ekologiczne położone w południowej Polsce charakteryzują się tym, iż występuje jeden rodzaj produkcji w znaczącej liczbie gospodarstw (dla przykładu – na Dolnym Śląsku w 44,5% gospodarstw) (tab. 16). Najwięcej rodzajów produkcji (od 25 do 27) wystąpiło tylko w trzech gospodarstwach ekologicznych z certyfikatem. Na Dolnym Śląsku gospodarstw w okresie konwersji, z jednym rodzajem produkcji, było więcej niż z gospodarstw certyfikatem – o 72 gospodarstwa.

W województwie podkarpackim największa liczba rodzajów produkcji (wynosząca 24 i 25) znajduje się w podregionie krośnieńskim i rzeszowskim (tab. 17).

Gospodarstwo o 25 rodzajach produkcji ekologicznej położone jest w powiecie brzozowskim i posiada certyfikat. W głównej mierze produkuje warzywa takie jak: kapusta, burak ćwikłowy, seler, pory, sałata, ogórki, marchew, cebula oraz fasola, uprawia pszenicę i żyto, a z upraw trwałych – jabłonie i maliny. Produkcję zwierzęcą stanowi hodowla bydła (mlecznego i rzeźnego), owiec i drobiu (tab. 17).

W województwie podkarpackim jeden rodzaj produkcji roślinnej występował w 20,9% gospodarstw ekologicznych. W porównaniu do województwa dolnośląskiego jest to wskaźnik o połowę niższy. W pozostałych rodzajach produkcji zauważa się podobieństwo dotyczące liczby i struktury rodzajów i kierunków produkcji.

Tab. 16. Rodzaje produkcji ekologicznej w gospodarstwach na Dolnym Śląsku
 Table 16. Types of organic production in Lower Silesian farms

Liczba produkcji Number of production	Z certyfikatem Certified	W okresie konwersji In the course of conversion	Razem / Total	
			szt. / unit	%
1	192,0	264,0	456,0	44,5
2	76,0	67,0	143,0	13,0
3	59,0	39,0	98,0	9,5
4	41,0	33,0	74,0	7,0
5	42,0	22,0	64,0	6,2
6	24,0	11,0	35,0	3,3
7	23,0	8,0	31,0	2,8
8	22,0	13,0	35,0	3,1
9	17,0	2,0	19,0	1,8
10	14,0	3,0	17,0	1,6
11	11,0	11,0	22,0	2,0
12	4,0	4,0	8,0	0,6
13	6,0	-	6,0	0,5
14	2,0	1,0	3,0	0,2
15	1,0	1,0	2,0	0,1
16	2,0	-	2,0	0,1
17	-	-	-	-
18	2,0	-	2,0	0,1
19	3,0	-	3,0	0,2
20	-	-	-	-
21	1,0	-	1,0	0,5
22	1,0	-	1,0	0,5
23	-	-	-	-
24	-	-	-	-
25	1,0	-	1,0	0,5
26	1,0	-	1,0	0,5
27	1,0	-	1,0	0,5
28	-	-	-	-
	546,0	479,0	1 025,0	100,0

Źródło: badania własne na podstawie [9]

Tab. 17. Rodzaje produkcji ekologicznej w woj. podkarpackim w 2010 r.
 Table 17. Types of organic production in Podkarpackie voivodeship in 2010

Liczba rodzajów produkcji Number of types of production	Powiat / Prefecture								Razem Total	
	tarnobrzeski		rzeszowski		przemyski		krośnieński			
	z certyfikatem certified	w okresie konwersji in the course of conversion	z certyfikatem certified	w okresie konwersji in the course of conversion	z certyfikatem certified	w okresie konwersji in the course of conversion	z certyfikatem certified	w okresie konwersji in the course of conversion	szt. / unit	%
	szt. / unit								szt. / unit	%
1	15,0	15,0	26,0	34,0	101,0	89,0	90,0	27,0	397,0	20,9
2	18,0	14,0	20,0	19,0	62,0	61,0	29,0	24,0	247,0	13,2
3	8,0	14,0	17,0	12,0	35,0	34,0	30,0	25,0	175,0	9,3
4	12,0	12,0	19,0	5,0	34,0	24,0	39,0	19,0	164,0	8,7
5	15,0	4,0	10,0	5,0	24,0	14,0	46,0	17,0	135,0	7,2
6	18,0	6,0	8,0	5,0	18,0	13,0	54,0	8,0	130,0	6,8
7	7,0	5,0	15,0	6,0	22,0	6,0	44,0	2,0	107,0	5,7
8	7,0	3,0	6,0	4,0	13,0	9,0	61,0	8,0	111,0	5,9
9	11,0	3,0	6,0	3,0	19,0	4,0	62,0	6,0	114,0	6,1
10	6,0	2,0	9,0	-	18,0	6,0	23,0	3,0	67,0	3,6
11	3,0	1,0	9,0	1,0	17,0	5,0	30,0	1,0	67,0	3,6
12	3,0	-	10,0	1,0	15,0	1,0	14,0	3,0	47,0	2,5
13	2,0	1,0	6,0	2,0	11,0	1,0	15,0	2,0	40,0	2,1
14	2,0	-	3,0	1,0	9,0	2,0	4,0	-	21,0	1,1
15	2,0	-	2,0	-	13,0	1,0	1,0	-	19,0	1,0
16	-	-	7,0	-	4,0	-	2,0	-	13,0	0,7
17	1,0	-	2,0	-	5,0	-	1,0	-	9,0	0,5
18	1,0	-	1,0	-	2,0	-	-	1,0	5,0	0,3
19	-	-	-	-	3,0	-	-	-	3,0	0,2
20	-	-	-	-	2,0	-	-	-	2,0	0,1
21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22	-	-	1,0	-	1,0	-	-	-	2,0	0,1
23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
24	-	-	1,0	-	-	-	-	-	1,0	0,05
25	-	-	-	-	-	-	1,0	-	1,0	0,05

Źródło: badania własne na podstawie [9]

4. Podsumowanie

Przeprowadzone badania w trzech województwach położonych w południowej Polsce pozwoliły na sformułowanie następujących wniosków:

1. Badane województwa są zróżnicowane pod względem warunków produkcji. Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej jest najlepsza na Dolnym Śląsku, badane województwa posiadają wyższy wskaźnik WRPP niż średnia dla całej Polski.
2. Gospodarstwa ekologiczne tych województw nastawione są na produkcję roślinną, a głównym kierunkiem produkcji w tych gospodarstwach są uprawy zbożowe i roślin pastewnych, zaś w województwach małopolskim i podkarpackim istotne znaczenie ma uprawa ziemniaków.
3. W badanych województwach, w dziale produkcji zwierzęcej, głównym kierunkiem jest chów bydła.
4. Gospodarstwa, które prowadzą tylko produkcję roślinną stanowią ponad 70% liczby gospodarstw ekologicznych, od 23,5 do 26,4% liczby gospodarstw prowadzi produkcję roślinną i zwierzęcą, pozostałe to gospodarstwa prowadzące tylko z produkcję zwierzęcą.
5. Na Dolnym Śląsku w 44,5% gospodarstw występuje jeden kierunek produkcji, a w podkarpackim w 20,9% gospodarstw i zazwyczaj są to TUZ, co stanowi dominujący kierunek produkcji w gospodarstwach ekologicznych południowej Polski.

5. Bibliografia

- [1] Golinowska M.: Ekologizacja rolnictwa dolnośląskiego. W: *Rozwój zróżnicowany rolnictwa i obszarów wiejskich Dolnego Śląska*. IRWiR, 2010, 99-121.
- [2] Golinowska M.: Rodzaje produkcji ekologicznej na Dolnym Śląsku. *Journal of Research and Applications in Agricultural Engineering*, 2011, Vol. 56 (3), 108-117.
- [3] Kędzior Z.: *Badania rynku, metody zastosowania*. Warszawa: PWE, 2005.
- [4] Kopeć B.: *Metodyka badań ekonomicznych w gospodarstwach rolnych (wybrane zagadnienia)*. Skrypt AR we Wrocławiu, 1983, nr 269.
- [5] Łuczka-Bakuła: *Rynek żywności ekologicznej*. Warszawa: PWE, 2007.
- [6] Runowski H.: *Ograniczenie i szanse rolnictwa ekologicznego*. Warszawa: Wyd. SGGW, 1996.
- [7] Runowski H.: *Systemy rolnictwa w szacowaniu przyszłości*. W: *Polska Wieś 2015 – wizja rozwoju*, Fundusz Współpracy, Warszawa, 2005.
- [8] *Rocznik Statystyczny Województw*. GUS Warszawa 2011, 2010.
- [9] *Raport o systemie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2009-2010*. 2011, IJHARS.
- [10] www.organicword.net statistics
- [11] *Word Organic Agricultural 2010*.